

Mons Terglou

Kulturni pomen Triglava v sodobni slovenski družbi

V. Habjan

✍ Boštjan Šaver

V luči sodobne slovenske družbe, ki je obarvana s svežimi evropskimi političnimi združevanji, si velja zastaviti številna vprašanja. Katere so tiste vrednote, ki jih bomo predstavljali drugim in ki nas bodo v isti sapi predstavljale drugim? Katere vrednote bodo imele moč povezovanja in vključevanja, oblikovanja evropske enotnosti in skupnih mitov, predvsem takšnih, ki bodo vključevali vse Evropejce? Na zgodovinskih temeljih alpskega slovenstva se kot takšna vrednota zrcali mit o Triglavu – nekoč v latinščini poimenovanem Mons Terglou – ki je že utelešal skupni kulturni imenovalec razsvetljenske Evrope. Pozneje je bil še večkrat povezovalna ideja številnih narodov in skupin, nazadnje v obliki namenoma pozabljene ideje jugoslovanskega bratstva in enotnosti. Slovenci smo po eni strani silno ponosni na svojo kulturo in zgodovino, po drugi strani pa ne znamo ali nočemo znati uporabiti obilnega znanja, ki veje iz naših knjižnic, in tako še danes ne poznamo celovite zgodbe o simbolu, ki smo ga v preteklih desetletjih ustoličili za najvišji državni simbol.

Dve ravni branja Triglava

Danes je treba kulturni pomen Triglava brati kot skupek številnih drobcev in usedlin zgodovinskih pomenov,

ki so se usidrali skozi stoletja obstoja slovenstva. Ti se na splošno izražajo na dveh temeljnih ravneh, na prvi kot neposredna povezava z geografsko točko – goro, na drugi ravni pa kot posredna povezava z imenom gore, predvsem v obliki vsakdanjih pojavov in simbolov, ki so navzoči v različnih kulturah sveta in povezani s številom tri (denimo, samo v slovenskih pesmih so znana številna besedila o treh ptičicah, o treh hribih in dolincih, o treh sinovih).¹

Ko torej govorimo o neposredni povezavi zgodovinskih pomenov Slovencev z goro Triglav, moramo dodati, da je že v slovanski kulturi in mitologiji gora utelešala usmerjenost v naravo in verska prepričanja ljudi, da je narava nekaj spoštovanja vrednega in svetega. Na podoben način, vendar v drugačni obliki, je najvišja slovenska gora zaznamovala tudi dobo slovenskega krščanstva in oblikovanja tradicionalnih slovenskih svetih gora. Med te štejemo na primer Svete Višarje, Ptujsko goro in Sveto goro nad Novo Gorico. Pozneje so poleg vere in romarskih obredov prisvajanje gora zaznamovali tudi razsvetljenstvo, znanost in narodno prebu-

¹ Takšne pojave števila tri sicer v svojih delih izčrpno razčlenjuje tudi francoski filozof Dumezil in jih poimenuje univerzalne tridelne strukture; Georges Dumezil (1987): *Tridelna ideologija Indoevropejcev*. Ljubljana: *Studia Humanitatis*.

janje, popularna kultura in sodobne oblike športov. V novejšem času pa so slovenske gore in Triglav postali tudi del državnih simbolov in s tem na vidni ravni sestavni drobec sodobne slovenske države. Torej je predvsem v omenjenih primerih povezava številnih zgodovinskih pomenov z goro Triglav najbolj neposredna in prosojna. Zagotovo pa je nekoliko manj v luči števila tri, ki je sestavni del imena najvišje slovenske gore. Tako pogostih pojavov, povezanih s številom tri, običajno ne povezujemo s Triglavom, čeprav gre za osnovni pomen enega in istega števila. Prav tako ni znano in podrobneje raziskano, ali med posameznimi vsakdanjimi pomeni na tej ravni obstaja kakšna zanesljiva povezava. Denimo, ali je ime najvišje in najopaznejše točke nacionalne krajine vplivalo na pojav števila tri, ki se na primer razodeva v tradicionalnih ljudskih pesmi o treh fantičih in dekličih. Danes sicer zagotovo vemo, da so obliko-

valci uradne slovenske nogometne navijaške maskote Trigi za podlago maskote vzeli tako ime kot shematični simbol Triglava. Kljub temu verjetno peščica ljudi neposredno povezuje alpski Triglav z nogometno maskoto.

O izvoru trikotniške simbolizacije Triglava

V isti sapi se v miselnem leglu pogosto skoti vprašanje, od kod sploh takšno ime gore? Ali pa, zakaj smo tako silno vznemirjeni, ko beseda nanese na Triglav? Kdaj smo začeli simbolizirati Triglav z znamenitimi tremi trikotniki? Odgovor na prvo vprašanje številni ljubitelji gora in raziskovalci že vrsto let iščejo v svojih študijah o slo-

venskih gorah in kulturi, ki je povezana z njimi.² Po drugi plati pa niso pomembni le oddaljeni zgodovinski trenutki, temveč tudi pomeni, ki jih ustvarjamo v sedanjosti. Prek gorništvaja in planinskega športa je tako Triglav postal sestavni del današnje slovenske družbe in njene sodobne (politične) mitologije,³ ki jo najdemo v številnih odtenkih – od likov zavarovalnic in državnih založb do radijskih postaj in športnih društev. Tako v dnevnem tisku in medijih srečujemo Zavarovalnico Triglav, športne klube z imenom Triglav, Radio Triglav, restavracije in gostilne z imenom Triglav. Morebiti je še večja vseprisotnost simbola Triglava v obliki treh povezanih trikotnikov. Predvsem v luči državnih

2 Med najpomembnejša lahko zagotovo uvrstimo tale dela: Mira Marko Debelak – Deržaj (1947/1948/1949): *Kronika Triglava. Gore in ljudje, glasilo odbora za planinstvo in alpinistiko FZS, leto II/III/IV*; ur. Julius Kugy (1938/1973): *Pet stoletij Triglava*. Maribor: Založba Obzorja; Evgen Lovšin, Stanko Hribar in Miha Potočnik (1979): *Triglav, gora in simbol*. Ljubljana: Mladinska knjiga; ur. Tone Strojín (1980): *Triglav, gora naših gora*. Maribor: Založba Obzorja.

3 Če povzamem konceptualno opredelitev slovenskega sociologa Velikonje – Mitja Velikonja (2003): *Mitografije sedanjosti – študije primerov sodobnih političnih mitologij*. Ljubljana: študentska založba.

simbolov je treba dodati, da je v slovenski zgodovini večina pomembnih simbolov izhajala iz alpskega okolja ali pa so bili vanj postavljeni. Tako je že deželni kranjski grb kazal podobo orla (planinske ptice).

V času pred drugo svetovno vojno je bil Triglav že večkrat upodobljen kot shematičen simbol. Nekoliko manj znana je Plečnikova predvojna upodobitev triglave gore v neuradnem slovenskem državnem grbu na hrbtni strani znanega kipa Marije, ki ga še danes najdemo na Bledu pred glavno župnijsko cerkvijo.⁴ Sprva je bil takšen shematični simbol Triglava ideološko neobremenjeni simbol slovenstva, ki ga je med drugo svetovno vojno kot simbol Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilnega boja proti fašističnim oziroma nacističnim okupatorjem poleg številnih zavednih Slovencev prevzel tudi komunizem. Zato ni naključje, da je bil v novem obdobju slovenskega socializma uporabljen kot republiški simbol, ki je začel utelešati identiteto in alpski izvor Slovencev v jugoslovanskem okolju. Tako kot je Triglav postal nekaj, kar označuje slovensko navzočnost v

4 Več v delu Andrej Hrausky, Janez Koželj in Damjan Prelovšek (1997): *Plečnikova Slovenija – Vodnik po arhitekturi*. Ljubljana: Dessa.

Vzhodnih Alpah, podobno se je tudi alpsko okolje dokončno zakoreninilo kot osrednja točka oblikovanja slovenske identitete, ki se je v jugoslovanski politični uniji razkrivala tako v pesmih, ki so črtale jugoslovansko domovino kot prostor od Vardarja do Triglava, kot v razvoju številnih, predvsem zimskih športnih panog, kulture, književnosti in glasbe. Že v obdobju NOB so namreč tudi številne ljudske pesmi doživele predelave v partizansko kontekstualizacijo – denimo Partizan na vrhu gore. Zanimivo besedilo je imela tudi slovenska izdaja jugoslovanske himne Hej, Slovani iz leta 1947, ki je nastala v duhu takratne staliniistične zaveze. Pesem v besedilu omenja, da svet se trese 'z Volge do Triglava, kakor Visla, kakor Jadransko morje', pri tem pa z ruskih step veliki Stalin kliče zmagovito, z naših se gora odziva mu tovariš Tito.⁵

Ali Triglav izraža tradicijo?

V luči sodobnega kulturnega pomena Triglava si tako lahko upravičeno zastavimo vprašanje, kakšna je vloga tradicionalnih pomenov v primeru Triglava. Ali lahko Triglav sploh označimo kot simbol? Etnolog Ovsec opozarja, da naj Triglav ne bi pomenil klasične svete gore Slovencev. Simbol svete gore slovenstva so namreč lahko po njegovem mnenju že omenjene romarske Višarje ali Sveta gora pri Novi Gorici.⁶ Hkrati pa lahko takšen razmislek navežemo tudi na pomembne usedline zgodovinskih pomenov. V poznem srednjem veku je bila predvsem prek manj znanega slovenskega protestantskega gibanja, imenovanega štifatarstvo, večina slovenskih vzpetin, vrhov hribov in gora zaznamovana s postavljanjem še danes vidnih številnih majhnih in večjih cerkva.⁷ Tako tudi danes najdemo znameniti romarski kraj Nova Štifta, enako ime pa je dolgo nosilo tudi znano štajersko romarsko središče Ptujška gora.

5 Primer v zborniku ur. Drago Jančar (1998): *Temna stran meseca*. Ljubljana: Nova revija, str. 842-843.

6 Več v članku Damjan J. Ovsec (1994): *Ali je Triglav simbol?* *Gea*, letnik IV, št. 6: 50-51.

7 *Več podrobnosti o verskem gibanju v zbornikih ur. Metoda Benedika (1991): Zgodovina Cerkve na Slovenskem. Celje: Mohorjeva družba; Ferdo Gestrin (1952): Družbeni razredi na Slovenskem in reformacija. V: M. Rupel (ur.): Drugi Trubarjev zbornik: ob štiristoletnici slovenske knjige. Ljubljana: Slovenska Matica.*

Opisi slik:

1. *Bled, Šverljuovo znamenje, 1933-34*
2. *Triglav kot pomembna točka v geografski konstrukciji*
3. *Bled, Šverljuovo znamenje, 1933-34*
4. *Karinger: Mojstrana in Triglav*
5. *Polikefalni bog Svetovid, ilustracija Bilibin 1934*
6. *Znameniti grafit OF v Ljubljani 1942*
7. *Politični plakat za priključitev Trsta Jugoslaviji, 1946*
8. *Triglav film*
9. *Jože Srebrnič, Triglav in Jadransko morje, 1930*
10. *Skupina OHO, Triglav, 1968*

Nekaj podobnega se je nedvomno dogajalo z zaznamovanjem Triglava po drugi svetovni vojni. Primer splošne popularizacije najvišje gore zrcali to, da v sodobnem času izletniki, planinci, gorniki in alpinisti v kontekstu gora najdemo podoben pomen, kot so ga kmetje v obdobju protestantskega štifatarstva na odročnih hribovih: notranjo, duhovno izpolnitev. Pomen Triglava se tako kaže kot pomemben del nacionalne zgodovine in nacionalnega skupinskega spomina, hkrati pa se zavedamo, da je vloga Triglava kot simbola slovenskega naroda in nacije predvsem plod dogodkov 20. stoletja. V tem pogledu pa pogosto ostaja v ustihokus po prežvečenem dvomu o tem, da Triglav v luči aktualnih polemik o državnih simbolih ni pravi simbol ali da ne izraža tradicionalnih vidikov slovenstva. Vendar si je tu treba postaviti vprašanje, kaj je tradicionalno. Angleški zgodovinar in sociolog Hobsbawm opozarja, da so tradicije izumljene.⁸ V primeru evropskega imperializma ugotavlja, da so prebujeni nacionalni imperiji skušali v podobi krone monarhije ali vojaške slave prebuditi podobne točke označevanja, kot so jih v starodavnih časih domnevno tradicionalni, starodavni verski obredi in verske države.

Pomen Triglava pa takšnim opredelitvam ponuja še dodatno podstat, ob pomoči katere lahko ugotavljamo, da je bil Triglav kot gora že od nekdaj pomemben pomnik. Ne le slovenski kulturi, temveč tudi številnim evropskim kulturam, ljudstvom in skupinam, ki bi ga še danes lahko prepoznale kot eno izmed pomembnih povezovalnih točk vzhajajoče evropske skupnosti. ◉

8 Več v delu Eric J. Hobsbawm (1989): *The Age of Empire*. New York: Vintage Books.